

PETITES ESGLÉSIES I CASTELLS PERDUTS

Sant Crist de Capdella

LA FORÇA DELS MONESTIRS

Sant Pere de les Maleses

COMTAT DE PALLARS

Santa Maria de Mur

VILES I MERCATS, LA VIDA VORA ELS CASTELLS

Fira de Salàs de Pallars

CONTROLANT DES DE LES ALÇADES

Castell de Sant Gervàs

ARNAU MIR DE TOST, MERCENARI I MAGNAT

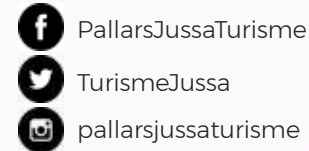

Santa Maria de Covet

Per a més informació:

Epicentre, centre de visitants del Geoparc

Pg del Vall 13, Tremp
tel. 973 653 470
epicentre@pallarsjussa.cat
www.pallarsjussa.net

PallarsJussaTurisme

TurismeJussa

pallarsjussaturisme

PATRIMONI MUNDIAL DE LA UNESCO AL PALLARS JUSSÀ:

Geoparc Mundial de la UNESCO Conca de Tremp-Montsec (des del 2018)

Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, Reserva i Destinació Turística Starlight (des del 2018)

Les **falles de la Pobla de Segur**, com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat "Festes del foc del solstici d'estiu dels Pirineus" (des del 2015)

Montsec, Reserva i Destinació Turística Starlight (des del 2013)

La **Balma de les Ovelles**, a la **serra de Sant Gervàs**, com a Patrimoni Mundial de la UNESCO "Art Rupestre de l'Arc Mediterrani de la Península Ibèrica" (des del 1998)

Romànic, viatge a l'essència

VIATGE A LA NOSTRA ESSÈNCIA

Som un país romànic. El nostre paisatge va néixer en bona part a partir del segle X. El temps en què es van aixecar els castells feudals i les viles, l'home va guanyar terreny al bosc i s'obriren molts dels camins que trepitgem avui. Esglésies, ermites i monestirs van conquerir un territori que avançava decididament cap a un nou ordre. Al Pallars Jussà l'art romànic és un testimoni d'aquests canvis.

Comptem amb algunes de les mostres d'arquitectura civil, religiosa i militar més importants de Catalunya. El valuós repertori de pintura i escultura que acompanyava aquest patrimoni, forma part avui de les grans col·leccions d'art romànic d'arreu. Tanmateix la nostra essència romànica és rural i popular. Ermites, torres de guaita, ponts, viles i camins... elements dispersos al territori, que s'integren en el paisatge i conserven una puresa excepcional.

Us convidem a conèixer la comarca a través d'aquest art.

UNA NOVA VISIÓ DEL MÓN

El feudalisme donarà pas a una societat piramidal que girarà en torn a les relacions de domini. A casa nostra, castells i fortificacions van ser el símbol de la imposició del poder laic, mentre parròquies i monestirs establien les bases d'una nova espiritualitat. Senyors i vassalls van fer front als reptes d'aquell temps, assumint un escenari en el que la violència sovint decidia la sort de cadascú. Invocar la protecció del senyor feudal a canvi d'obediència i fidelitat, equivalia a acceptar les regles d'un feixuc sistema tributari.

US PROPOSEM...

Descobrir el patrimoni romànic del Pallars Jussà a partir de diverses propostes temàtiques que us permetran conèixer les claus del món medieval al nostre territori.

Per tal que us endinseu intensament en aquest període i aprofiteu al màxim els vostres desplaçaments, cada proposta s'emmarca en una àrea geogràfica determinada.

Conjunt monumental de Mur

PETITES ESGLÉSIES I CASTELLS PERDUTS

La Vall Fosca té una forta personalitat històrica. Les petites esglésies de la vall són exemples de l'art romànic rural i popular del Pallars, conservats en un marc incomparable.

Caliu ancestral

La Vall Fosca és un territori d'alta muntanya amb una inentitat molt lligada al seu marc geogràfic. Hereva d'una economia ramadera tradicional, el paisatge conserva les petjades del seu passat ancestral. Cabaneres, bordes i antics camins de ferradura acompanyen en tot moment el visitant. Punt neuràlgic d'un turisme sostenible, la Vall ens ofereix traces d'un art romànic, rural i popular.

Petits tresors romànics

Sant Vicenç de Capdella i Sant Martí de la Torre de Capdella es poden considerar dues joies de l'art romànic de la Vall. L'Església de Sant Vicenç assoleix un estil romànic d'alta qualitat. El seu interior albergava la talla monumental de fusta d'un Crist crucificat, actualment exposada al MNAC.

Al bell mig de la Vall trobem Sant Martí de la Torre de Capdella, documentat al segle X. Conserva una petita absidiola, de gran bellesa estilística, adossada a les restes d'un possible campanar. Seguint els pobles de la vall descobrireu altres petits tresors com Santa Llúcia de Paüls o Sant Cristau d'Obeix.

On són els castells?

Entre els segles XI i XIII els documents ens parlen d'una vall Fosca ben fortificada i mencionen un important conjunt de castells dels quals, curiosament, no en queda cap resta. Els castells de Mont-ros i d'Estavill, documentats al segle XI, en són alguns exemples.

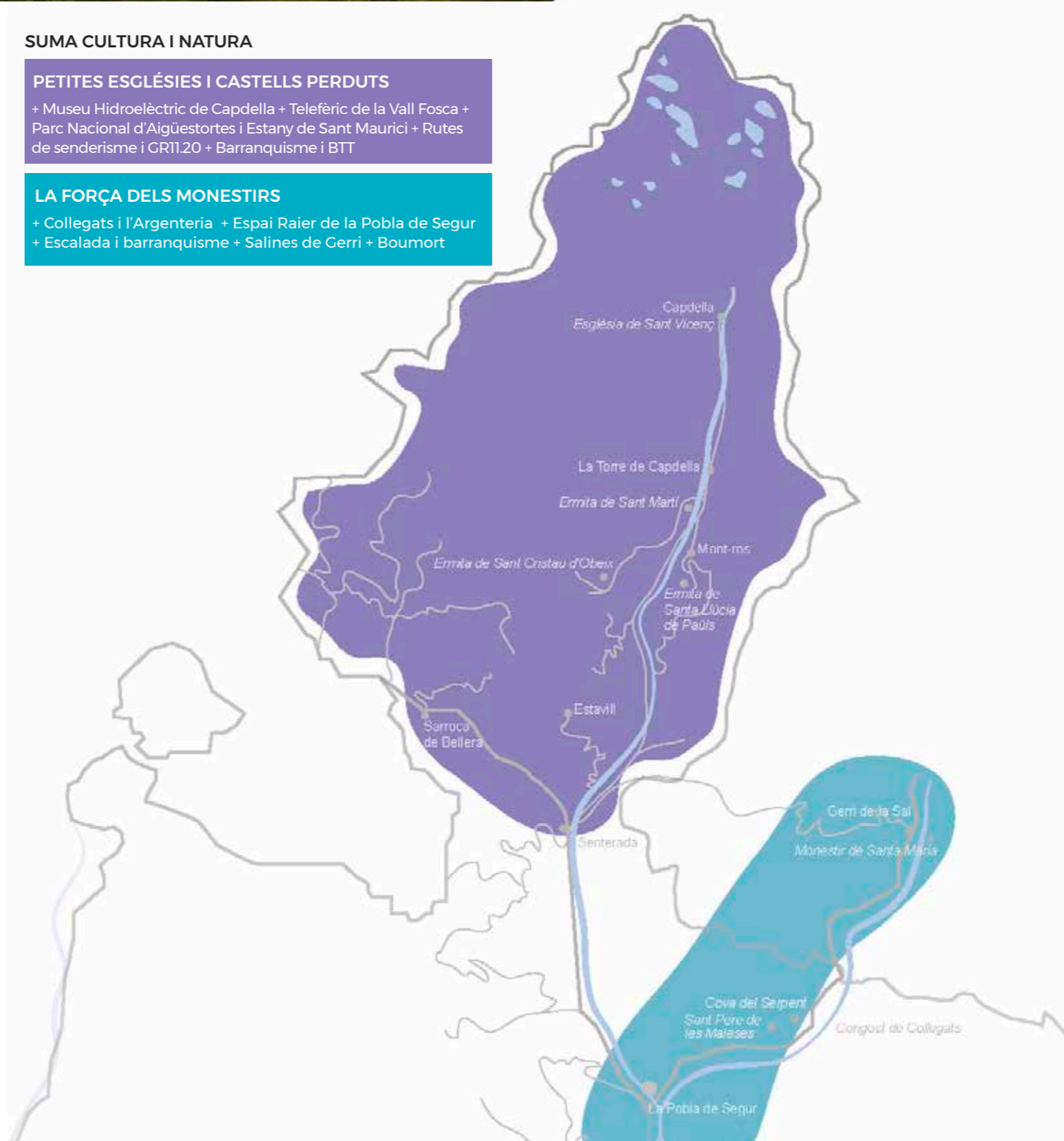
SUMA CULTURA I NATURA

PETITES ESGLÉSIES I CASTELLS PERDUTS

+ Museu Hidroelèctric de Capdella + Telefèric de la Vall Fosca + Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici + Rutes de senderisme i GR11.20 + Barranquisme i BTT

LA FORÇA DELS MONESTIRS

+ Col·legats i l'Argenteria + Espai Raier de la Pobla de Segur + Escalada i barranquisme + Salines de Gerri + Boumort

LA FORÇA DELS MONESTIRS

Al Pallars Jussà les comunitats monàstiques més primerenques s'instal·laren arreu de la comarca i van participar activament en les transformacions pròpies del moment romànic. Avui dia són escassos els testimonis d'aquests centres econòmics i espirituals.

Sant Pere de les Maleses

Sant Pere de les Maleses, documentat ja al segle IX, es va construir a raser d'una balma en ple congost de Col·legats. El monestir ocupava un emplaçament estratègic, al costat de la via que connectava els Pallars Jussà i Sobirà des de temps ancestrals. Molt deteriorat, avui el conjunt tan sols conserva part de la capçalera de l'església. A partir del segle XI es va vincular al monestir de Gerri de la Sal i, ja al segle XVII, l'obertura del camí de Col·legats el va relegar a un segon terme.

Sota el sostre de conglomerats

El substrat rocós de Col·legats està format per una potent massa de conglomerats d'origen al·luvial dipositats en l'Oligocè, que a la base intercalen gresos i llims. L'erosió d'aquests materials afavoreix la formació de balmes, aprofitades ancestralment per l'home, com a hàbitat o refugi. A St. Pere de les Maleses, al s. XI, la geologia va aixoplugar una petita comunitat espiritual.

Explica la llegenda

La Cova del Serpent, en la ruta que enfila cap al barranc de Sant Pere, estava habitada per una serp que devorava els homes i les bèsties que passaven per davant. Un monjo, fart de perdre els rucs que portaven el menjar al monestir, li va preparar una trampa mortal, carregant un ase amb pans plens de ganivets. Des d'aleshores la carcassa de la bèstia és visible al sostre de la cova (llegenda recollida per Pep Coll).

El monestir de Gerri de la Sal

Un conjunt monàstic excepcional, al llindar de les dues comarques pallareses és, sens dubte, el monestir de Santa Maria de Gerri de la Sal. Fundat al segle IX, la presència de les salines el dotaren d'un gran poder econòmic i senyorial. Malgrat les transformacions posteriors, la seva església és un dels millors exponents de l'arquitectura romànica pallaresa del segle XII.

Monestir de Gerri de la Sal: 677 701 820

COMTAT DE PALLARS

Al vessant nord del Montsec d'Ares, i al voltant del Castell de Mur, s'aixequen un conjunt de fortificacions que van jugar un paper fonamental en la formació del comtat de Pallars Jussà.

Delimitant fronteres

El Montsec es va erigir en frontera natural i política arrel de la presència musulmana i, posteriorment, de la formació del comtat de Pallars Jussà. En aquells segles convulsos els límits territorials es defensaren gràcies a una potent xarxa de fortificacions encara visibles al nord de la serra. Al voltant del segle XI torres com Estorm, Alsamora, la casa forta de Miravet, Ginebrell, l'Arbúll i viles fortes com Moror, Castellnou i Fabregada i importants fortaleses com el castell d'Orcau, seran decisives en la configuració dels marcs socials i administratius.

Castell de Mur

El conjunt de Mur es considera un dels monuments més importants del patrimoni romànic del nostre país. El seu castell, paradigma de l'arquitectura militar de l'època, va ser la residència comtal de Ramon V i Valença, que fundaren la canònica de Santa Maria de Mur l'any 1069. L'absis principal de l'església va albergar les magnífiques pintures murals que avui es troben al Museum of Fine Arts de Boston.

Jo fideles vos seré

Bona part dels documents més antics escrits en llengua catalana que es coneixen actualment, fan referència a l'antic comtat de Pallars Jussà. Aquest conjunt documental és una aportació excepcional del llegat pallarès al patrimoni romànic català. A tall d'exemple, el jurament "Jo fideles vos seré" atorgat per Radulf Oriol al comte Ramon IV de Pallars Jussà, a mitjans del segle XI.

El bosc que camina

El castell de Mur estava sota domini musulmà i els cristians no aconseguen conquerir-ho. Un dia, camuflats sota branques i fullatge, van avançar cap a la fortalesa. La filla del rei moro va veure que el bosc es movia, però el pare li va dir que era el vent que agitava els arbres. Amb aquesta astuta estratagema els soldats cristians s'apoderaren de la fortalesa (llegenda recollida per Pep Coll).

Àger, enclavament estratègic

Punt avançat del domini musulmà en la Marca Superior, Àger va ser conquerit definitivament per Arnau Mir de Tost l'any 1048, esdevenint la residència del cabdill. El matrimoni d'Arnau i Arsenda va impulsar la consolidació de la canònica de Sant Pere d'Àger, considerada una peça rellevant dins de l'arquitectura romànica.

Castell de Mur: 677 701 820 www.castellmur.cat
Castell d'Àger: 973 445 004 www.ager.cat

SUMA CULTURA I NATURA

Una de les característiques peculiars i enriquidores del Pallars Jussà és la multitud d'escenaris naturals i culturals que el formen, així com la quantitat de recursos patrimonials i lúdics que es concentren en una mateixa zona. Per tal que els pugueu gaudir plenament us proposem un seguit d'activitats que complementaran les vostres visites al romànic pallarès.

COMTAT DE PALLARS

- + Congost de Mont-rebei + Centre d'Observació de l'Univers
- + Esports de vol de la vall d'Àger

VILES I MERCATS, LA VIDA VORA ELS CASTELLS

- + Epicentre de Tremp + Botigues museu de Salàs de Pallars
- + Espai Patrimonial La Central de Talarn + Casal Pare Manyanet

CONTROLANT LES ALÇADES

- + Espais de Memòria: Casa Bonifaci de Llimiana + Activitats aquàtiques a l'embassament de Terradets + Escalada al congost de Terradets + Senderisme: GR1, GR3 i GR1,4

ARNAU MIR DE TOST, MERCENARI I MAGNAT

- + Jaciments paleontològics de la Conca Dellà + Espais de Memòria: búnquers de La Posa, Mont de Conques, itinerari urbà d'Isona + Estanys càrstics de Basturs + Isona romana

VILES I MERCATS, LA VIDA VORA ELS CASTELLS

Estretament lligades a la realitat senyorial i sota l'aixopluc de castells i fortificacions, comencen a créixer les primeres viles. Tremp, Talarn i Salàs de Pallars són alguns exemples del dinamisme més urbà del moment.

Anem a mercat

A partir de l'any 1000 comencen a tenir importància els mercats setmanals. Tremp comptava amb un dels més antics de la comarca i des del segle XII es documenta el "dret de portes", un impost sobre les mercaderies que entraven pels portals. Mel, formatge, pa, carns o vi, eren productes comprats o intercanviats. Testimonis d'aquesta activitat són els noms d'algunes places i carrers de la vila, com ara la plaça del Forn i del Mercadal.

A redós de muralles

En temps turbulents, de batalles i incursions, molts pobles s'aixecaren a l'empara de muralles que s'anirien eixamplant en el període medieval. Carrers, places, forns i cases van anar configurant l'entramat urbà al voltant dels castells.

Les muralles i torres de Talarn i Salàs de Pallars són la culminació d'aquest procés iniciat en època romànica. Salàs de Pallars, documentat des del segle IX, s'estructura en dos carrers paral·lels, mentre que Talarn mostra un urbanisme radial que creix a partir del segle XI en diferents fases. En ambdós casos, els portals i carrerons conserven l'essència del dia a dia dins d'un clos fortificat. Figuerola d'Orcau és també una vila closa que conserva les traces de l'urbanisme medieval.

Muntanya de llops

Dominant el pas entre les conques de la Noguera Pallaresa i de la Noguera Ribagorçana s'alcen les restes del castell de Montllobar. El topònim, al que s'atribueix un origen romànic, fa referència a l'abundància de llops que habitaven els boscos de la contrada: "monte lupare", muntanya de llops.

Salàs de Pallars / Botigues museu: 973 676 266 www.salas.cat
Tremp (visites nucli antic): 973 653 470 www.pallarsjussa.net

CONTROLANT DES DE LES ALÇADES

En aquesta època el domini del territori depenia en gran mesura del seu control visual. Llimiana, a vista d'ocell, vigilava sobiranament el pas per l'estret de Terradets.

Llimiana, civitats, villae i castrum

El nucli de Llimiana s'aixeca sobre un cingle rocós que domina l'accés a la Conca de Tremp. Aquesta posició de control, reforçada per les muralles que encerclaven la vila, l'ha convertit al llarg de la història en un emplaçament pràcticament inexpugnable. Malgrat que no es conserven restes del castell, l'entramat dels seus carrers mostra el caràcter fortificat de la vila.

Santa Maria de la Cinta

Santa Maria de la Cinta és una de les esglésies romàniques més grans i espectaculars del Pallars Jussà. La seva capçalera, de tres absis amb decoració llombarda, destaca per les seves dimensions i per la puresa de l'estil. Aquesta meravella de l'arquitectura romànica s'ocultava darrera de diversos edificis annexos i va quedar novament al descobert al 1990.

De limes a Llimiana i de vall ceretana a Barcedana

Etimològicament l'origen de la paraula "Llimiana" s'ha relacionat amb el "limes" o frontera defensiva establerta durant la romanització. Segons alguns estudis Llimiana hauria estat un enclavament defensiu davant de la tribu indígena ceretana. El topònim de Barcedana, la vall que s'estén al nord del Montsec de Rúbies, derivaria també dels noms "vall" i "ceretana".

Castell de Sant Gervàs

El castell de Sant Gervàs controla estratègicament l'accés al territori des de Vilanova de Meià. Construït a partir del segle X, és l'únic castell que conserva el poblat murallat que s'estenia als peus del seu recinte sobirà. Es va mantenir actiu fins a finals del segle XIV, quan va ser assaltat pel comte de Foix. A 200 metres del castell trobareu la capella de Sant Gervàs datada al segle XII.

Llimiana: 630 663 731 - 973 650 773 www.llimiana.cat

ARNAU MIR DE TOST, MERCENARI I MAGNAT

Paradigma de cavaller feudal i vassall del comte d'Urgell, des del castell de Llordà i gràcies a la seva estratègia militar, es va erigir en el veritable senyor de la frontera.

2.000 sous en espècie

Aquest és el preu que van pagar Arnau i Arsenda pel castell de Llordà l'any 1033, iniciant un ambiciós projecte constructiu que culminarà en d'un dels conjunts més reeixits de la nostra arquitectura civil romànica. Llordà va administrar un terme que incloïa viles, masos, molins i recursos naturals. El ràpid avenç militar d'Arnau Mir de Tost deixà ben aviat a la rereguarda aquest castell i altres fortificacions secundàries, com el castell de Toló.

A cop de cisell

Santa Maria de Covet, datada al segle XII, alberga un dels millors conjunts escultòrics de l'art català i, sens dubte, constitueix una obra única dins del romànic pallarès. La seva portada, presidida per la representació de Crist en Majestat, combina la temàtica religiosa amb personatges quotidians, grotescos i d'influència pagana. El programa escultòric s'estén a la capçalera de l'edifici i al seu interior.

Una suite amb calefacció

Malgrat que els castells medievals poden semblar espais freds i inhòspits, l'arqueologia ens mostra una realitat ben diferent. L'espai més íntim del castell de Llordà disposava d'un sistema de calefacció rudimentari però eficaç. El tir de la llar de foc de la cuina, situada en la planta baixa, estava connectat amb el dormitori del primer pis. El resultat: una estança càlida i confortable.

Abella de la Conca

Un dels racons amb més encant del Pallars Jussà. Adossat a un single rocós, el poble se situa en un paratge espectacular, paradís d'escaladors i amants de la natura. En aquest marc incomparable trobem l'església de Sant Esteve que manté les línies genuïnes de l'arquitectura romànica. A l'interior podem veure el retaule gòtic de la Pietat de finals del segle XV.

Castell de Llordà: 973 665 062 www.isona.cat
Santa Maria de Covet: 973 665 062 www.isona.cat
Abella de la Conca: 973 664 198 abellaconca.ddl.net

Més elements romànics del Pallars Jussà:
www.pallarsjussa.net/ca/romanic

GEOPARC CONCA DE TREMP-MONTSEC On les pedres parlen

El Geoparc Mundial de la UNESCO Conca de Tremp-Montsec va ser designat el 2018 gràcies a disposar d'un patrimoni geològic d'importància internacional que permet explicar els últims 550 milions d'anys d'història de la Terra. Hi trobem explicació de la formació dels Pirineus o de com vivien els últims dinosaures d'Europa.

L'objectiu del Geoparc és desenvolupar el territori de manera sostenible tenint en compte el lligam de la geologia amb la resta de riquesa natural i cultural, com és el romànic. Això s'aconsegueix a través de la conservació i divulgació d'aquest ric patrimoni, en benefici de la població local.

L'àmbit territorial d'aquest territori únic comprèn els 14 municipis del Pallars Jussà; Baix Pallars al Pallars Sobirà; Coll de Nargó a l'Alt Urgell; Vilanova de Meià, Camarasa i Àger a la Noguera.